

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMA VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ

YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİLERİ VE YÖNETİMİ

10. Üretken Yapay Zekâ

10.1. Üretken Yapay Zekâ Nedir

Üretken yapay zeka, yeni ve özgün içerik oluşturabilen yapay zeka teknolojileridir. Bu tür yapay zeka sistemleri, geniş veri setlerinden öğrenerek, metin, görüntü, ses veya diğer veri türlerinde yeni örnekler üretme yeteneğine sahiptir. Üretken yapay zeka, örneğin, Generative Adversarial Networks (GANs) ve Variational Autoencoders (VAEs) gibi modeller kullanılarak, mevcut veri örneklerinden yeni ve gerçekçi içerikler oluşturabilir. Bu teknolojiler, özellikle içerik oluşturma, sanat ve tasarım gibi alanlarda yenilikçi çözümler sunar.

Üretken yapay zekanın uygulama alanları oldukça geniştir. Metin tabanlı uygulamalar arasında, yapay metin yazarlığı ve dil modelleme yer alır; bu teknolojiler, otomatik olarak makaleler, hikayeler veya sosyal medya içerikleri oluşturabilir. Görüntü tabanlı uygulamalarda, üretken yapay zeka, sanat eserleri yaratabilir, fotoğraf düzenlemeleri yapabilir veya yeni tasarımlar oluşturabilir. Ayrıca, ses üretimi ve müzik oluşturma gibi alanlarda da kullanılabilir, böylece yaratıcı projelere katkıda bulunur. Bu teknoloji, yaratıcı süreçlerin yanı sıra iş süreçlerinde de verimliliği artırmak için potansiyel sunar, ancak etik ve güvenlik konuları da dikkate alınmalıdır, zira üretken yapay zeka yanlışlıkla veya kötüye kullanılarak yanıltıcı veya zararlı içeriklere neden olabilir.

10.2. Üretken Yapay Zekânın Güçlü ve Sınırlı Yönleri

Üretken yapay zekanın güçlü yönleri, yaratıcı süreçleri hızlandırma ve genişletme kapasitesinden kaynaklanır. Bu teknolojiler, özgün ve yaratıcı içerikler üretme yeteneği sunarak, metin, görüntü, ses ve video gibi çeşitli veri türlerinde yenilikçi çözümler sağlar. Örneğin, reklamcılık, medya ve tasarım gibi alanlarda, üretken yapay zeka yeni fikirler ve tasarımlar oluşturabilir, böylece yaratıcı süreçleri destekler ve üretkenliği artırır. Ayrıca, büyük veri setlerinden öğrenme yeteneği sayesinde, bu modeller kişiselleştirilmiş içerikler oluşturabilir ve kullanıcı deneyimini iyileştirebilir.

Ancak, üretken yapay zekanın sınırlı yönleri de vardır. Bu teknolojiler, veri bağımlılığı nedeniyle, yalnızca mevcut verilerden öğrenebilir ve bu verilerdeki önyargılar veya eksiklikler, üretilen içerikleri etkileyebilir. Ayrıca, üretken yapay zeka sistemleri etiklik ve güvenlik sorunlarına yol açabilir; yanlış bilgi yayma, yanıltıcı içerikler oluşturma veya telif hakkı ihlalleri gibi riskler taşıyabilir. Yaratıcı süreçlerdeki katkıları büyük olsa

da, bu sistemlerin insan denetimi ve etik kurallar çerçevesinde kullanılması önemlidir.

10.3. Üretken Yapay Zekânın Kullandığı Teknikler

Üretken yapay zekâ modelleri, metin oluşturmak için çeşitli doğal dil işleme teknikleri ile yapay zekâ algoritmalarını bir araya getirerek içerik oluşturur. Bu teknikler; harfler, noktalama işaretleri ve kelimelerden oluşan metinleri çoklu kodlama teknikleriyle vektörlere dönüştürür. Benzer şekilde, görüntüler de vektör olarak temsil edilen çeşitli görsel öğelere dönüştürülür. Üretken bir model tipik olarak bir dizi rastgele gürültüyü girdi olarak alıp bunları olasılıksal bir model aracılığıyla dönüştürerek görüntüler veya metin gibi belirli anlamsal bilgilere sahip veriler üreterek çalışır. Bu doğrultuda üretken yapay zekâ dönüştürücüler, üretken rekabet ağları, varyasyonel otomatik kodlayıcılar, difüzyon modeli tekniklerini kullanmaktadır.

10.3.1 Dönüştürücüler

Dönüştürücüler (Transformers), doğal dil işleme (NLP) ve çeşitli diğer yapay zeka uygulamalarında devrim yaratan bir derin öğrenme mimarisidir. İlk olarak 2017 yılında Vaswani ve arkadaşları tarafından tanıtılan Transformer mimarisi, dil işleme görevlerinde oldukça başarılı sonuçlar elde etmiştir. Temel olarak, dönüştürücüler, kendine dikkat (self-attention) mekanizması kullanarak, giriş verilerindeki her bir ögenin diğer öğelerle olan ilişkilerini anlamada büyük bir başarı sağlar. Bu mekanizma, modelin tüm verileri aynı anda işleyebilmesine olanak tanır ve uzun bağımlılıkları öğrenme yeteneğini geliştirir.

Dönüştürücüler, özellikle BERT, GPT ve T5 gibi büyük dil modellerinde kullanılır ve bu modeller metin oluşturma, anlama, çeviri ve daha birçok NLP görevinde yüksek performans gösterir. Bu mimarinin bir avantajı, paralel işlem yeteneği sayesinde eğitim süresinin önemli ölçüde kısalmasıdır. Geleneksel sıralı modellere kıyasla, dönüştürücüler veriyi daha etkili ve hızlı bir şekilde işleyebilir. Ancak, büyük miktarda veri ve hesaplama gücü gerektirmesi, bu modellerin eğitim ve kullanımı sırasında maliyetleri artırabilir. Yine de, dönüştürücülerin sunduğu performans ve esneklik, NLP ve diğer yapay zeka uygulamalarında geniş bir kullanım alanı sağlar.

10.3.2 Üretken Rekabet Ağları

Üretken Rekabet Ağları (GAN), yapay zeka ve makine öğrenmesinde önemli bir yöntemdir ve 2014 yılında Ian Goodfellow ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. GAN'lar, iki

sinir ağı modelinden oluşur: üretici (generator) ve ayırt edici (discriminator). Üretici ağ, gerçek verilere benzeyen yeni örnekler oluşturmaya çalışırken, ayırt edici ağ bu örneklerin gerçek mi yoksa üretici tarafından mı oluşturulduğunu ayırt etmeye çalışır. Bu iki ağ, birbirleriyle rekabet içinde çalışır; üretici ağ, ayırt edici ağın işini zorlaştırmak için daha gerçekçi veriler üretmeye çalışırken, ayırt edici ağ da daha iyi ayırım yapabilmek için kendini geliştirir. Bu süreç, zamanla üretici ağın yüksek kaliteli ve gerçekçi veriler oluşturmalarını sağlar.

GAN'lar, görüntü oluşturma, video üretimi, ses sentezi ve yapay sanat gibi birçok alanda etkili sonuçlar üretmiştir. Örneğin, sanat eserleri, fotorealistik görüntüler veya yeni stilize edilmiş içerikler oluşturmak için kullanılabilirler. Ancak, GAN'ların eğitim süreci karmaşık ve zaman alıcı olabilir; çünkü iki ağın da birbirini sürekli olarak iyileştirmesi gerekir. Ayrıca, üretici ağın ürettiği örneklerin kalitesini ve çeşitliliğini değerlendirmek zor olabilir ve bazı durumlarda modelin kötü niyetli kullanımları da potansiyel riskler taşıyabilir. Bu nedenle, GAN'ların güvenli ve etik kullanımı üzerinde dikkatli bir şekilde düşünülmesi önemlidir.

10.3.3 Varyasyonel Otomatik Kodlayıcılar

Varyasyonel Otomatik Kodlayıcılar (VAE), olasılıksal modelleme ve veri üretimi alanında kullanılan bir derin öğrenme tekniğidir. VAE, otomatik kodlayıcı mimarisine dayalıdır, ancak klasik otomatik kodlayıcılardan farklı olarak, verilerin daha genelleştirilmiş ve yapılandırılmış temsillerini öğrenmeye yönelik bir yaklaşım sunar. Bu modeller, veri dağılımını öğrenmek için bayesyen bir çerçeve kullanır. Temel olarak, veri noktaları bir olasılıksal uzayda dağıtılır ve bu uzayda benzer veri noktalarının bir araya getirilmesi sağlanır. Bu yapı sayesinde, VAE yeni ve benzer veriler üretme yeteneğine sahip olur, bu da onları veri oluşturma ve değiştirme görevlerinde etkili kılar.

VAE, görüntü oluşturma, anlamlı veri sıkıştırma ve özellik öğrenimi gibi çeşitli uygulamalarda kullanılır. Örneğin, VAE, gerçekçi görüntüler oluşturabilir veya var olan veri noktalarını değiştirebilir. VAE'nin önemli avantajlarından biri, verilerin düşük boyutlu bir temsiline sahip olmalarına rağmen, yüksek boyutlu ve karmaşık veri yapılarını anlamalarını sağlar. Ancak, VAE'nin performansı, veri yeniden yapılandırma ve öğrenme süreci sırasında ortaya çıkan modelleme hataları nedeniyle zaman zaman sınırlı olabilir. Ayrıca, modelin etkili bir şekilde çalışabilmesi için dikkatli bir şekilde tasarlanması ve eğitilmesi gerekir.

10.3.4 Difüzyon Modeli

Difüzyon modeli, verilerin karmaşık dağılımlarını öğrenmek ve yeni veriler üretmek için kullanılan bir yapay zeka ve makine öğrenmesi tekniğidir. Bu model, özellikle difüzyon süreçlerini simüle ederek, bir veri dağılımından rastgele örnekler üretir. Temel olarak, difüzyon modelleri, verilerin bir dağılımını yüksek boyutlu bir uzaya yayarak ve ardından bu yayılmayı geri dönüştürerek (tersine çevirerek) özgün veriler oluşturur. Bu süreç, genellikle gürültü ekleme ve gürültüyü kaldırma aşamalarından oluşur; başlangıçta rastgele gürültü ile başlayıp, adım adım orijinal verinin yapısını öğrenmeye çalışır.

Difüzyon modelleri, özellikle görüntü üretimi ve veri sentezi gibi uygulamalarda güçlü sonuçlar vermektedir. Örneğin, bu modeller yüksek kaliteli ve gerçekçi görüntüler oluşturmak için kullanılabilir ve farklı veri türlerinde başarılı sonuçlar elde edebilir. Ancak, difüzyon modellerinin eğitim süreci genellikle karmaşıktır ve uzun süre alabilir, çünkü modelin verileri öğrenme ve yeniden üretme yeteneği yüksek hesaplama gücü gerektirir. Ayrıca, modelin başarısı, kullanılan gürültü ve difüzyon süreçlerinin tasarımına bağlı olarak değişebilir.

10.4. Üretken Yapay Zekânın İşletmelerde Kullanımı

Üretken yapay zeka, işletmelerde çeşitli alanlarda devrim yaratabilecek bir teknolojidir. İçerik oluşturma ve tasarım süreçlerinde, üretken yapay zeka modelleri, otomatik olarak metinler, görseller, videolar ve müzikler üretebilir. Örneğin, reklamcılık ve medya sektörlerinde, reklam metinleri veya sosyal medya içerikleri üretmek için bu teknolojiler kullanılabilir, böylece içerik üretim süreçleri hızlandırılır ve maliyetler düşürülür. Ayrıca, ürün tasarımı ve prototip oluşturma gibi alanlarda, yeni ve yaratıcı tasarımlar öneren AI sistemleri, ürün geliştirme süreçlerini daha verimli hale getirebilir.

Müşteri deneyimi ve kişiselleştirme alanında da üretken yapay zeka önemli rol oynar. Chatbot'lar ve sanal asistanlar, kişiselleştirilmiş müşteri hizmetleri sunarak kullanıcı etkileşimlerini iyileştirebilir. Ayrıca, kullanıcı verilerini analiz ederek, müşterilere özel öneriler ve içerikler sunabilirler. Üretken yapay zeka ayrıca veri sentezi ve anlamlı raporlar oluşturma konusunda da yardımcı olabilir, büyük veri setlerinden özetler ve analizler çıkararak iş stratejilerini destekler. Ancak, bu teknolojilerin etik ve güvenlik konularını da göz önünde bulundurmak, olası kötüye kullanımları ve veri güvenliği risklerini minimize etmek açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Russell, S. J., & Norvig, P. (2016). Artificial intelligence: a modern approach. Pearson.
- Burkov, A. (2019). The hundred-page machine learning book (Vol. 1, p. 32).
- Quebec City, QC, Canada: Andriy Burkov.
- Smola, A. (2008). Introduction to machine learning. Link: <https://alex.smola.org/drafts/thebook.pdf>

BÖLÜM SORULARI

1) Aşağıdaki tabloyu üretken yapay zekânın belirtilen alandaki işlevini yazarak doldurunuz.

Alan	İşlev
Müşteri Deneyimi Kişiselleştirme	
Ürün ve Hizmet Geliştirme	
İnsan Kaynakları İşe Alım Süreçlerini Optimize Etme	
Finansal Risk Yönetimi	
Siber Güvenlik	